

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Viskas jau užrašyta

Visada pravartu prisiminti senovės graikus, sakičius, kad po saule – nieko naujo. Nieko naujo ir šiandien. Technologijos tobulėja, bet žmogus nesikeičia. Išlieka ir pagrindinės ydos, ir pagrindinės dorybės. Tik galbūt ydos iškeliamos, nubalinamos, o dorybės paslepiamos, užkasamos; melagystei apsivelka tiesos rūbą, bet šis rūbas jai netinka, kaip kaliausei netinka karūna, ir tai kartais labai ryškiai matyti.

Šiais laikais be galo daug informacijos, kuri plūsta iš visų pusių, ji kaip niekada greitai sužinoma ir pasiekiamą, ji įvairialypė, prieštaringa, keista ar netgi baisi, niekada negali žinoti, kiek joje tiesos, o kiek – pusiau tiesos. O jeigu informacija kelia nerimą, siaubą, pyktį arba paniką, svarbiausia išlaikyti dvasios pusiausvyrą. Ją įsivaizduoju kaip būseną, kurioje vyrautų ne pasipiktinimas ar egzaltacija, bet ramus stoicizmas, neatsiejamas nuo švelnios nuostabos, ironijos ir savotiško skepticizmo. Šioje būsenoje slypėtų šis tas iš Voltaire'o Kandido, šis tas – iš gyvenimo patirties, o daugiausia – iš Šventojo Rašto, nuolat mums bylojančio – nebijokite! Net eidami per slėnius tamsiausius.

Ir nors šiandieninėje informacijoje it tamsioje griūtyje skęsta viskas – ir kasdienybė, ir sapnai, ir empirika, ir metafizika – mums nebūtina tapti šios informacijos saugyklomis. Juk visa tai bus pamiršta. Neišvengiamai. Nes iš esmės mums viso to – vis smulkėjančių, vis pikėtančių – pasaulio žinių nereikia. Mums reikia ramybės, tylos ir išminties. Nes išmintis remiasi nežinojimu.

Kam mums svetimų gyvenimų fragmentai ir nuotrupos, kuriuos godžiai, nesusimąstydami ryjame socialiniuose tinkluose?.. Būsime sotesni? Laimingesni? Protingesni? Labiau mylintys ar labiau neapkenčiantys?.. Daugiau žinosime apie kitus, mažiau – apie save?.. O gal nieko nebežinosime nei apie kitus, nei apie save?.. Nes nebebus įdomu. Kai viskas pasiekiamą ranka, tereikia paspausti kelis mygtukus – nebelieka paslapties virpesio, ieškojimo jaudulio, nežinojimo džiaugsmo.

Ir grožio nebelieka. Žodžių, kalbos, melodijos grožio. Juk gražu ne tai, kas tau kišama per jėgą, visur, visada. Gražu yra tai, kas reta. Gražūs tie žodžiai, kurie lengvai nepasiduoda – su jais turi galvėtis, ir neretai nieko iš to neišeina, jie nugali ir pasilieka ten, chaose, neištarti ir neužrašyti, sunkesni už pirmąsias uolienas.

Ir mūsų žodžiai gula į molį ir uolienas, sluoksniuojasi su bazaltu, granitu, šlynu, šimtamečių medžių palaikais, žmonių ir gyvūnų kaulais, plastiko dulkėmis ir betono trupiniais. Jie vėl virsta medžiaga, tik ne pirmąsias, o paskutiniųjų laikų medžiaga, kurią perkeist tegali Kūrėjas.

Todėl nieko užrašinėti nebereikia. Viskas jau užrašyta. Reikia pamiršti rašymo schemas ir taisykles, literatūrinės madas ir rinkos paklausą – tik panirti į sapną ir pajusti žodžio sunkį, gramzdinantį vis gilyn ir gilyn.

Renata Šerelytė

Nuotrauka iš interneto

AKMENĖJIMAS

*Nežinau, mergina ar kolona, –
Tamsumoj negalėjau atskirti,
Bet jutau jos liemenį ploną
Ir girdėjau negyvą širdį.*

*Iš dangaus nusileido balandis
Ir, nutūpęs ant mirusios rankos,
Virto akmeniu ir nusigandęs
Matė, kaip marmuro bangos
Užlieja erdvę ir laiką,
Ir pats Dievas jų nesulaiko.*

Henrikas Radauskas

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fon-
das 2025 m. suteikė
18 000 Eur paremti
projektą: **DRAUGAS**
laikraščio diasporos
žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Viskas jau užrašyta • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Svarbu ne ką nors vytis, o kuo nors būti (Rimvydai Šilbajoriui – 100 (2)) • **3-as psl. Perpetua Dumšienė.** Lietuvos regionų kultūros leidiniai • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Ilgas sugrįžimas į Palangą: gerokai primiršto kūrėjo šaržai ir karikatūros • **5-as psl. Ast-rida Petraitytė.** Vilniaus ir Lvivo garsinė sąsąuka/ Henrikas Radauskas. Vienatvė • **6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Kultūros meka Banff – The Whyte • **7-as psl. Stanislovas Abromavičius.** Gyvenimo margi lapai (2) • **8-as psl. Lie-tuvos regionų kultūros leidiniai (tęsinys)***

Kitame numeryje: JAV lietuvių tautininkų veiklos dešimtmetis naujoje Juozo Skiriaus monografijoje
• Tęsiame publikaciją apie Lietuvos regionų kultūros leidinius

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Svarbu ne ką nors vytis, o kuo nors būti (2)

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Tęsinys. Pradžia 2026 m. sausio 17 d. „Kultūroje“

Brazdžionio poezija prieš akis sumirga kaip tie jo „raštų raštai“. Nežinai net nuo ko pradėti. Nors jo eilės su dinamiška retorika skelbia tėvynę, laisvę, ateitį, tėvynės, o ir visuotinį idealą ir viso šito iškilų grožį, man kažkodėl, beveik kaip ir Radausko poezijoje, įstrigo atminty mirties ir mūzos prisilietimai ran-komis. Štai eilėraštis „Anno Domini“:

*Kapas. Kryžius. Anno Domini...
Ir baltų beržų malda.
O pakvies, pakvies namo mane
Vienąkart sesuo juoda.*

*– Na, eime. Duok ranką. Vakaras.
Pasakyk sudie.
Sudie...*

*.....
Baigęs blėst žėrės ugniakuras.
Švystels krintanti žvaigždė.*

Ta sesuo – ir jo įkvėpimas, ir jo įsivaizduota mir-tis. Būdamas Brazdžionių jis, aišku, nenori mirties kaip bespalvio, šiurpaus visatos šalčio. Čia prieš mus švelni kapinių lyrika, kr mirtis kviečia „namo“, o ne į tuščią bedugnę, kur žėri žvaigždės ir ugnelė – jau seniai pažįstamos romantiškos mirties kaukės, mie-los, raminančios. Išsėsimės ramybėje. Nesunku su-vokti, kad čia ne mirtis, o gyvas paveikslas scenoje. Žinoma, taip ir reikia, nes čia ne egzistencinis siau-bas, ne teologija, o poezija. Su mirtim Brazdžionis ly-riškai flirtuoja ir daugelyje kitų eilėraščių.

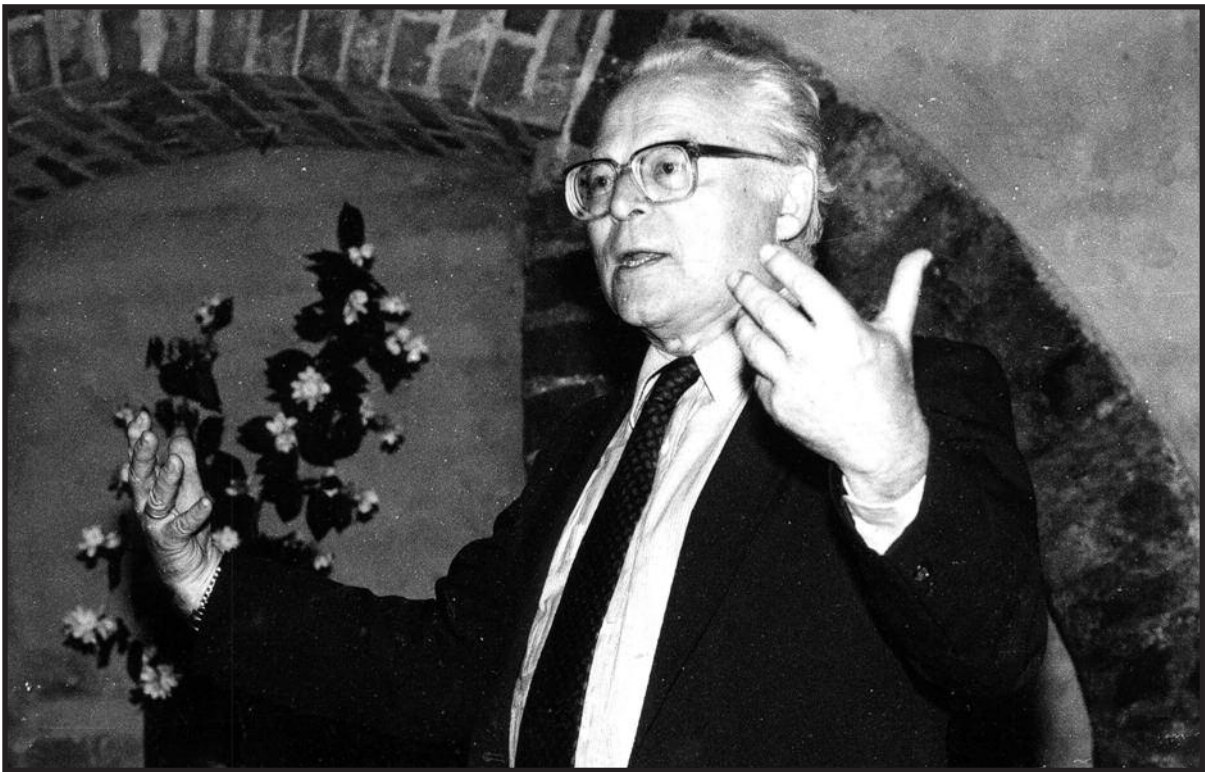
Konkrečių aplinkybių, kada koks eilėraštis pa-teko į mano „neeilinę apyvartą“, neprisimenu, nes niekad į tai nekreipiau dėmesio. Mat nė vienas iš mano prisimenamų eilėraščių nesusijęs su jokia reikšminga data.

Kažkada, nagrinėdamas vieną M. Martinaičio eilėraš-tį, teigėte, jog jis sugrąžino viltį, kad, atgavęs žodį, žmo-gus išliks, prisikels ir sukurs arba iš praeities atkurs pačias didžiausias gyvenimo vertybes. Tame eilėraštyje domina-vo pokario pasaulis. Dabar, vilčiai ir prasmei lyg ir sugrį-žus į aktyvųjį gyvenimo kontekstą, poezijos žodis neretai vėl kažkoks beprasmis, besielis, nors turėtų būti atvirkš-čiai (turiu omeny, žinoma, ne M. Martinaičio kūrybą). Kaip tai galima būtų paaiškinti? Kaip panašius dalykus yra per-gyvenusios kitos tautos?

Poezijos žodis atrodo „beprasmis“ ir „besielis“ gal dėl to, kad nebėra to, ką kadaise sovietai vadin-davo „kryptingumu“ – veržimosi į prasmę, tikslą už poezijos kaipo tokios ribų: tėvynės laisvę, lygįbę, bro-lybę, tautų draugystę ir t. t. Martinaitis savo „Jur-barką“ rašė pasipiktinęs žmogaus žiaurumu žmogui ir atvaizdavo tai kaip žmogiškos kalbos katastrofą. Šiandien galima piktintis tuo, kas buvo, bet blankus diena iš dienos gyvenimas tokių tikslų nesiūlo. Poe-tai tada siekia savo tikslų – kaip išstobulinti kūrybos žodį. Kaip buvo ar yra kitur, – nežinau. Bet, pavyz-džiui, Amerikoje net per mikroskopą vos įžiūrimi poe-tai savo mažose knygelėse atrodo kaip gyvas paliu-dijimas jų nereikalingumo ten, kur viešpatauja visai kiti tikslai ir prasmės.

Rašydamas ar kalbėdamas apie išeivijos poetus ne sykį esate pažymėjęs jų išskirtinumą: „kūrė netekties ženkle“. Tai lyg ir derėtų suprasti kaip pliusą eilėraščių autoriui. Deja, ne vienam svetur atsidūrusiam literatui per dažnai prieš akis stovinti prarastoji žemė netapo tikros poezijos aruodu. Už-jūriuose išspausdinta ir nemažai grafomaniškos lektūros. Kai kurie tokie tekstai, Lietuvai vėl atgavus nepriklausomybę, nesigėdijant tiražuoti tėvynėje. Kokią įtaką šitam procesui turėjo išeivijoje gyvenantys literatūros kritikai, tyrinėtojai? Ar jie galėjo būti ne tokiais atlaidžiais, pasakant autoriui tiesą apie jo kūrybą ir galimybes?

„Netekties ženkle“ kūrė ne tik išeiviai rašytojai, bet ir namuose likę, ir tos abi grupės turėjo kiekviena

Rimvydas Šilbajoris.

„Draugo“ archyvo nuotr.

savo netekti. Abi grupės giliai pergyveno tai, ką reiškia žmogų supančiam pasaulyje būti svetimu. So-vietijoje tas svetimas pasaulis buvo grąsus ir kru-vinas, o išeivijoje – nesuprantamas ir smulkinantis žmogų. Kai kuriems išeiviams toji prarastoji žemė visgi tapo tikros poezijos šaltiniu, pavyzdžiui, Kaziui Bradūnui. Bet jo vertė ne tėvynės ilgesy, o žodžio mene.

O grafomanai, kaip usnys, auga visur. Išeivijoje užteko kartoti „brangi tėvynė“, o sovietijoje – „didis komunizmo idealas“. Ir čia, ir ten tokie poetai tapo svarbūs visai nepriklausomai nuo jų talento. Bet jų ir tikslas buvo ne kurti meną, o išlikti ir pagarsėti, į ką jie ir veržėsi. Žinau, ką turi omeny, kalbėdamas apie nesigėdijančius tiražuoti. Verkia žodis grafo-mano kankinamas.

Kiek žinau, iš visų literatūros kritikų tik vienas Nyka-Niliūnas nenuilstamai kovojo už žodžio kokybę ir pagarbą jam. Todėl ir pelnė „kandaus“ vardą. Nie-ko, aišku, neatsiekė, nes plačioji publika jo neskai-tė, o sukritikuotieji grafomanai savo kalčių nepri-pažino. Iš tikrųjų akademinės literatūros kritikos ne-buvo. Buvo tik paskiri recenzijas rašantys individai. Kiti rašė literatūros istorijas, kaip, pavyzdžiui, Pra-nas Naujokaitis. Kiti rašė straipsnius. Bet tikrai ne-buvo jokios savitos literatūros teorijos, kritikos tikslų ir metodų apibendrinimo ar net tais klausi-mais diskusijų, išskyrus politiškai motyvuotus gin-čus apie Vinco Ramono „Kryžius“ ir Antano Škėmos kūrybą. Rimtos literatūrologijos išeivijoje, išskyrus pavienių individų pastangas, pavyzdžiui, Violetos Ke-lertienės, ir šiandien nėra. Ir nebebus. Visi jau bū-sime nukeliavę ten, kur iš dangaus sruvena ramu-ma.

O ar išvis literatūrologas, kritikas turėtų prisi-imti kokią nors „pedagoginę“, literatūrą formuo-jančią funkciją? Išbarti grafomanai nuo to nepradės geriau rašyti, užpultieji gins savo idėjas, o kritikai bus apkaltinti už nesupratimą, neįvertinimą, o gal ir už neišmanymą. Man geriau patinka analitinė funkcija – išnagrinėti tekstą, bandyti jį perprasti, pa-jausti jo meninę vertę ir apie tai žmonėms papasa-koti.

Ar ne per daug mistifikacijų, aptariant Jono Meko kū-rybą? Ar nederėtų kai kuriais atvejais imti ir ištarti: „Ka-ralius nuogas“?

Mekas nešiojo tikrai puošnų, išpūdingą poeto ap-siaustą „Semeniškių idilėse“. Jis apsinuogino pra-dėjęs rašyti pavieniais žodžiais, kur išraiškos prie-monės sumažintos iki minimumo, neišsaugojant minties bei jausmo sudėtingumo ir gelmės, tai pa-aukojus minties ir jausmo grynumui – tiesai. O ne-

rašyti „literatūros“ visuomet buvo vienas iš jo tiks-lų, net ir rašant „Semeniškių idiles“. Tiesa, kai ku-rių akyse Mekas buvo išaugęs į savotišką legendą, ypač ryšium su savo darbais filmose. Iki tiek, kiek šis mitas yra perdėtas (o nemažai), Mekas gali ir at-rodyti kaip „nuogas karalius“. O jis, tiesą sakant, ka-raliauti niekad ir nesiprašė, bet vietoj to ieškojo tik-rų sielos brolių – draugų, kurių rado ir tarp lietuvių, ir pasaulyje.

Kazimiero Barėno dėka nemažai patyriau apie Vladą Šlaitą ir jo kūrybą. Be kita ko, perskaičiau ir labai asme-niškų laišku, iš kurių paaiškėjo ir ne vieno jo eilėraščio ge-nezė. Žinau ir Jūsų nusiteikimą jo atžvilgiu: „Šlaitas visa savo kūryba išlieka tikru poetu“. Kuo vis dėlto šis poetas tikriausias? Ir kodėl jo kūryba nėra įvertinta taip, kaip iš tikrųjų nusipelnusi?

Jūsų pažintis su Šlaito kūryba ir asmeniškais laiškais man labai įdomi. Gal būtų gerai ką nors apie tai parašyti? Ką nesakysi, o jis buvo įdomus žmogus. Man, tarp kitko, labai patiko I. Žekevičiūtės knyga apie Šlaitą. Reikėtų tokių ir daugiau.

Kai vadinau Šlaitą tikru poetu, negalvojau apie kokią nors jo „išaukštinimą“, išrinkimą į elitą, o tuo labiau apie jo tekstų „poetišką“ puošnumą. Žiūrėjau dažniau iš techninio taško, stebėdamas tradicinių poetinių priemonių vartojimą tekstuose ir rasdamas, kad jo kalba neturi jokių pakilių ar iškilmingų re-toriškų intonacijų, iš kurių kai kas yra įpratęs „pažinti poetą“. Antra vertus, nekintama poezijos esmė – tikrovės permainymas į savitą, į ją panašų, bet ir nuo jos skirtingą minčių ir jausmų pasaulį. Tam pasiekti reikalingos ir poetinės priemonės – tro-pai, perkeltinė kalba, simboliai, metaforos, skirtingų dalykų nustebinantis suartinimas ir t. t. Radau, kad Šlaitas, nežiūrint savo kalbos neva proziško pa-prastumo, tokias tikro poeto priemones gausiai ir sėkmingai vartoja. Todėl ir pavadinau tikru poetu. „Tikriausias“ jis tokiais momentais, kada kūdikio akys netikėtai savyje sutalpina didįjį saulės ir mė-lyno dangaus makrokosmą. Tokių magiškų mo-mentų Šlaito poezijoje nemažai.

Kad Šlaitu beveik niekas nesidomi, jokių būdu nėra įrodymas, kad jis menkavertis. Gal greičiau tai atveria menkaverčio skaitytojo, negalinčio ar ne-norinčio akylai stebėti parašytą tekstą ir neturinčio savyje pakankamai vaizduotės ir emocinės jėgos, kad į jį turtingai atsilieptų, galimybę. Kartais man at-rodo, kad santykių su tikrais kūrėjais mes visi esa-me atviri pavojui tapti panašiais menkaverčiais. Kaip Mandelštamą rašė, skaityti nė kiek nelengviau nei kurti.

Nukelta į 8 psl.

Ilgas sugrįžimas į Palangą: gerokai primiršto kūrėjo šaržai ir karikatūros

Paroda Palangoje primena gerokai primirštą šaržų ir karikatūrų meistrą L. Kaganą.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Algis Vaškevičius

Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejuje iki šių metų balandžio 26 d. veikia Lietuvos nacionalinio muziejaus (LNM) surengta paroda „Lazaris Kaganas: šaržai ir karikatūros“. Iš užmaršties prikeliama dar viena asmenybė, apie kurios gyvenimą yra žinoma nedaug. Jis susijęs su Palanga – būtent šiame kurorte 1932 metais buvo surengta pirmoji šio autoriaus kurtų šaržų paroda.

Lietuvoje geriau žinomas kitas šaržų kūrėjas Juozas Olinardas Penčyla (1908–1979), kuris buvo vienas žymiausių Lietuvos šaržistų ir karikatūristų prieš Antrąjį pasaulinį karą. Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją baigęs būsimo dailininkas spaudoje bendradarbiavo nuo 1930 m., daugiausia darbų paskelbė leidiniuose „Lietuvos žinios“, „Lietuvos aidas“, „Geležinkelininkas“, „Suvalkietis“, „Sekmadienis“, „Kuntaplis“, „Vapsva“ ir kt. Ypač mėgo piešti šaržus Kauno Konrado kavinėje, kurioje rinkdavosi kūrybinė inteligentija. Karo metais jis pasitraukė į Vokietiją. 1948 m. išvyko į Kolumbiją, iki mirties gyveno Bogotoje.

L. Kaganas (1910–1941) gimė Sedoje (Mažeikių r.). Jo tėvas buvo farmacininkas, šeima gyveno gana pasiturintys. Turėjo vyresnį brolį Ovsėjų, kuris tapo pianistu. Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, Kaganų šeima persikėlė gyventi į Kauną. 1928–1933 m. Lazaris lankė Kauno meno mokyklą, puikiai mokėjo lietuvių kalbą. 1932 m. jis jau dalyvavo šaržų ir karikatūrų parodose, greitai tapo populiariu dailininku, puikiai atkuriančiu žmonių charakterį.

Tuo metu jis buvo bene žymiausias tarp šalies karikatūristų ir šaržuotojų. L. Kagano kūrinius spausdindavo daugelis Lietuvoje lietuvių, rusų ir jidiš kalbomis leidžiamų laikraščių, karikatūras ir šaržus užsakydavo, pirkdavo privatūs asmenys. 1932–1933 m. Lietuvos miestuose vyko L. Kagano parodų tūras. Lazaris mėgo Palangą.

1938 m. L. Kaganas gyveno Stokholme, dar po metų jau buvo išsikūręs Danijos sostinėje Kopenhagoje. Šiame mieste buvo išleistas jo reprezentacinis ir labai populiarus šaržų albu-

mas „100 Skandinaver: tegnet af L. Kaganas“ („100 skandinavų: L. Kagano atvaizdai“). Tais pačiais metais jis pakartotinai buvo išleistas Kopenhagoje, Osle ir Stokholme. Konkreti L. Kagano mirties data ir vieta nėra žinoma.

Lietuvos nacionalinis muziejus skelbia, kad iš šimtų dailininko sukurtų šaržų ir karikatūrų išliko tik nedidelė jų dalis. Paskutiniai L. Kagano sukurti darbai buvo paskelbti 1941 m. latviškos spaudos puslapiuose. Parodos anonse muziejus rašo: „1932 metų liepos 28 dieną Palangos vidurinės mokyklos salėje su pirma asmenine paroda debiutavo jaunas, vos dvidešimt dvejų metų, dailininkas karikatūristas Lazaris Kaganas. Dideliame parodos lankytojų būryje išsiskyrė, ko gero, didžiausia tarpukario Lietuvos žvaigždė – operos solistas Kipras Petrauskas.

Jis nebuvo eilinis dalyvis, bet oficialus parodos atidarymo vedėjas. Prie parodos organizavimo daug prisidėjo žurnalistas Antanas Steponaitis, dirbęs žurnalo „Lietuvos pliažas“ redakcijoje. Paroda sulaukė didelio susidomėjimo ir padėjo Kaganui iškilti ir pradėti sėkmingą karjerą. L. Kaganas dideliame būryje tarpukario Lietuvos karikatūristų ir šaržistų iš-

siskiria versliu požiūriu ir kūrybą ir dideliu ambicingumu. Jis buvo vienas iš nedaugelio Lietuvos dailininkų, kuris tikslingai siekė išgarsėti užsienyje.

Publika jį mėgo, o kritikai vertino prieštaringai. Jis nedalyvaudavo bendrose parodose ir dirbo vienas. Kurdamas šaržus Kaganas turėjo galimybę susipažinti su daugeliu tarpukario Lietuvos žinomų ir įtakingų žmonių, o pasirinktas nekandus šaržavimo stilius padėjo išlaikyti gerus santykius ir išvengti galimų konfliktų“.

Pastebima, kad spaudoje jo kurtos karikatūros taip pat stokojo aštrumo, retai buvo analizuojami pasaulio įvykiai, dažniausiai koncentruojamasi į Lietuvos, o ypač Kauno, realijas. Viena iš mėgstamiausių sričių, prie kurios Kaganas vis sugrįždavo, buvo sportas ir sportininkai. Didžiausiu ir išsamiausiu šaltiniu rekonstruojant dailininko gyvenimą ir kūrybą tapo Lietuvos, ir ne tik, periodinė spauda iš laikotarpio tarp dviejų pasaulinių karų.

Nors L. Kaganas dažnai buvo kritikuojamas už „per švelnų“ šaržavimo stilių, publika žavėjosi jo darbais ir gausiai rinkosi į menininko parodas. Jis išsiskyrė gebėjimu derinti ironiją ir eleganciją – net politikų ar garsenybių portretuose išlaikydavo pagarbą toną. Iš pradžių L. Kagano kūryba buvo spausdinama bulvarinėje spaudoje, tačiau netrukus ji pateko į didžiausius to meto laikraščius ir žurnalus.

1931 m. Kaganas laimėjo Latvijos olimpinio komiteto šaržų konkursą, o tai atvėrė duris ir tarptautinį pripažinimą – jo karikatūros buvo publikuojamos Latvijos, Estijos, Švedijos, Danijos spaudoje. Švedijoje Kaganas surengė parodą Karališkojoje operoje Stokholme. Antrasis pasaulinis karas nutraukė L. Kagano kūrybinį kelią. Paskutinė jo karikatūra buvo išspausdinta latviškoje periodinėje spaudoje 1941 m. Po jos menininko pėdsakai nebeaptinkami.

Beveik po šimtmečio L. Kagano darbai sugrįžo į miestą, kuriame prasidėjo jo meninis kelias. Šįkart tai – pirmoji paroda, skirta ne tik menininko kūrybai, bet ir jo gyvenimui. Originaliai ir inovatyviai pateiktoje parodoje lankytojai gali apžiūrėti L. Kagano kūrinius, surinktus iš Lietuvos atminties institucijų ir privačių kolekcijų – nuo pirmųjų sporto tematikos karikatūrų iki subtilių kultūros veikėjų šaržų.

Nukelta į 8 psl.

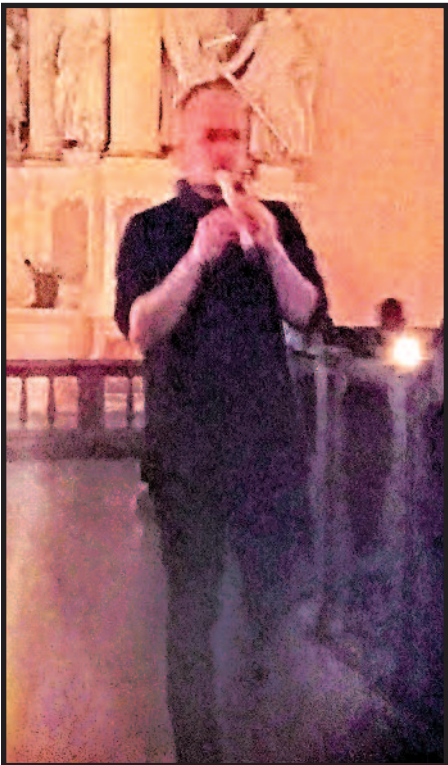

„Vilnius/Lviv“ klausytojai žvakelių nušviestoje prieblandoje. A. Petraitytės nuotraukos

„Vilnius/Lviv“ atlikėjai (iš k.): V. Oškinis, D. Merkevičiūtė ir D. Digimas

V. Oškinis su fleita.

Astrida Petraitytė

Penktadienio (01 16) vakarą Vilniaus liuteronų bažnyčią nušvietė (tik) žvakelės – tokia buvo renginio „Vilnius/Lviv Interlinked“ scenografija. Jis anonsuotas:

„Projekto pagrindas – garsinė kelionė tarp dviejų miestų, kur Vilniaus ir Lvivo garsų sluoksniai susitinka su smuiko, fleitos ir vargonų improvizacijomis bei gyva elektronika.“ Sunku rasti tikslų vakaro vyksmo įvardijimą – „koncertas“ būtų per banalu, „performansas“ – pretenzinga...

Greta trijų atlikėjų – Vytauto Oškinio (fleita), Deimantės Merkevičiūtės (smuikas) ir Dominyko Digimo (vargonai) – gyvai atliekamų improvizacijų, ketvirtoji kūrinio partija tenka elektronikai – dviejų miestų, Vilniaus ir Lvivo, garsų įrašams.

Trumpą įžangos žodį tarė Oškinis. Pasak jo, žvakelės – ne dėl romantikos, o priminiui – Ukrainos žmonės dažnai neturi šviesos. Šį kūrinį jie neseniai pristatė Lvive, vargonų salėje, o prieš pora dienų į tą pastatą pataikė dronų skeveldros, laimei, niekas nukentėjo [Lvivas – Vakarų Ukrainos miestas, taigi ne pafrontės zonoje, bet putinistų armija atakuoja visą šalį.] Jiedu su Merkevičiūte (ansamblis „Bottlenecks“) pasikvietę kompozitorių Digimą, ir taip idėja tapo kūnu.

O po to žvakelių blyksniais virpančioje prietemoje patyrėme valandos garsinę magiją – tarsi grėsmės, ten, Ukrainoje, realios, aidus čia, kol kas saugioje savo Tėvynėje. Nevienalytis garsų srautas sklido visoje erdvėje iš vargonų balkono – įsiterpiančiam vargonams ir smuikui, aidėjo miesto „kasdienybė“, deja, ir su pavojaus sirenomis. Oškinį regėjome pritemusioje bažnyčioje vaikštinėjantį tarp mūsų, užburtų klausytojų. Jo fleita, atsisakius tradicinio melodingumo, pasigirsdavo ir paukščių trelėmis, ir „trimitiškais“ pavojaus signalais, ir „gergždžiančiais“, ir kitokiais netikėtais garsais.

Išties šis „Vilnius/Lviv“ patyrimas persmelkė toil gražu ne liūliuojančiomis melodijomis, priešingai – perspėjančiais, iš komfortabiliaus snūdurio žadinančiais garsais...

★

Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčios parapijonys kartkartėmis turi progą išgirsti „tradicinę“ Vytauto Oškinio fleitą – iškilmingesnių pamaldų metu vis vargonuoja Jūratė Landsbergytė, fleitos garsais įsiterpia jos sūnus Vytautas.

Statula parke. Nuotrauka iš interneto

Henrikas Radauskas

VIENATVĖ

Išsprogdinęs motinos duris
Užrakintas, išėjai į šaltį
Ir šiltos ramybės tu, kuris
Privalai neverkdamas pakelti

Liūdną šviesą žemiškų naktų:
Baltos žvaigždės per erdves nuslinga
(O gražuolė Vasara žiedų
Kilimuose miega abejinga),

Žiaurią šviesą žemiškos dienos,
Spindinčios aukštoj, tuščioj žydrynėj,
Pirmą pabučiavimą jaunos
Moteriškės, aušrai vakarinei

Blėstant sidabriniam debesų.
Kaip tau šalta, nors jinai arti,
Koks tu vienas, vienišas esi
Laimėj, baimėj, meilėj ir mirty.

The Whyte muziejaus salė

Kultūros meka Banff – The Whyte

Ieva Marija Mendeikaitė

Atvykus paatostogauti ar net kurį laiką pagyventi į Kanados kalnynus, dažnai nepagalvotum, kad šalia jų galima atrasti ir patirti tam tikrų kultūros apraiškų. Vis dėlto Alberta provincijos kalnų širdyje – Banff – galima ne tik slidinėti ir kopinėti po šalia stūksančius kalnus, tačiau ir aplankyti čia įsikūrusį istorijos, meno ir kultūros muziejų, kurio pavadinimas *The Whyte*.

Muziejaus pavadinimas kilo dėl muziejaus steigėjų, menininkų Peter ir Catharine Whyte, iniciatyvos sukurti vietą, kuri atspindėtų, rinktų, saugotų ir puoselėtų viską, kas yra susiję su vietinių bendruomenių tradicijomis iki šiuolaikinio meno interpretacijų. Taip 1968 m. Banff buvo įsteigtas *The Whyte*.

Muziejus savo veiklą pradėjo bendradarbiaudamas su Kanados kalnų archyvų institutu, saugančiu istorinius dokumentus ir vaizdus, susijusius su vietos kalnų istorija ir kultūra. Vėliau, 1970 m., muziejuje įkurta biblioteka ir papildytos kelios jos kolekcijos, o 1980–1990 m. muziejus jau buvo gerokai išsiplėtęs. 1993 m. *The Whyte* oficialiai tapo didžiausiu miestelio kultūros centru su daugiausia ekspozicijos erdvių ir archyvavimo vietų.

Šiandien šis muziejus turi didžiulę meno kūrinių kolekciją ir specialius archyvus bei biblioteką, kurie atviri moksliniams tyrimams ir viešam lankytojų pažinimui. Pats muziejus sudarytas iš kelių erdvių: pagrindinių galerijų, paveldo galerijų bei istorinių namų erdvių. Pagrindinėse galerijose galima pamatyti dažnai čia rengiamas sezonines parodas – ir šiuolaikinio, ir istorinio pobūdžio. Šiose parodose pagrindinis dėmesys skiriamas kultūriškam gamtos bei socialaus žmogaus asmenybės nagrinėjimui ir jų tarpusavio sąveikai Rocky Mountains (liet. į akmenis panašių kalnų) regione.

Paveldo galerijos erdvėse galima atrasti įvairių ekspozicijų ir taip pat pamatyti nuolatos veikiančią ekspoziciją, skirtą Kanados Rocky Mountains regiono istorijai, jos gyvenimo tėkmei, Indigenous Peoples (liet. vietinių tautų) liudijimams, turizmui, gyvūnijos pažinimui ir daugybei į šias temas įeinančių potemių.

Čia galima susipažinti su erdvėje pristatomais meniniais kūriniais, istorine medžiaga, artefaktais ir kitais gyvenvietės archyvais. Muziejaus istorinėse namų erdvėse galima pamatyti keletą restauruotų XIX–XX a. pastatų dalių, tarp kurių yra ir pačių muziejaus įkūrėjų bei kitų svarbių banfiečių rezidencijos. Šios patalpos leidžia pažinti kasdienį miesto gyventojų gyvenimą bei ankstyvuosius jo kūrėjus regione ir Banff bendruomenių kontekste. *The Whyte* taip pat talpina plačią fotografijų, dokumentų ir archyvinę medžiagą kolekciją, kuri yra puikus šaltinis tyrinėjant Banff miesto istoriją ir paties Kanados Rocky Mountains regiono kultūrą.

Šiuo metu muziejuje veikia *Elise Rasmussen: An Alpine Trilogy* paroda, kurią miesto gyventojai ir svečiai gali išvysti iki balandžio 12 dienos. Šioje parodoje pristatomi tarpusavyje susiję kūrinių rinkiniai,

Elise Rasmussen paroda *An Alpine Trilogy*

vaizduojantys žmogaus santykį su gamta, o ypač – su kalnais. Pagrindinis šios parodos klausimas: „Did you know blue had no name?“ (liet. Ar žinojai, kad mėlyna spalva neturi pavadinimo?). Tai simbolinis klausimas, rodantis šios spalvos istoriją ir bandymus ją apibrėžti anksčiau, o taip pat sužadinantis mintį, ką kiekvienam iš mūsų reiškia mėlyna spalva, kurios pirmos mintys ateina išgirdus šį klausimą.

Ar tai begalinė dangaus mėlynė? Ar tai horizonte nesibaigianti jūra? Ar tai tas liūdnas mėnuo žiemos metu, kai niekas nekelia džiugesio? Parodoje taip pat egzistuoja skyrius *The Year Without a Summer* (liet. Tie metai be vasaros). Tai parodos dalis, parodanti stiprią koreliaciją su 1816 m. įvykusiomis vietinėmis klimato anomalijomis ir šiandienos ekologinėmis problemomis.

The Whyte muziejus

Trečioji parodos dalis *Nostalgia: A Return to the Alps in Five Vignettes* (liet. Nostalgija: Grįžimas į Alpes per penkias vinjetes) reflektuoja romantines idėjas apie kalnus kaip sielos gydymo ar pabėgimo nuo visko vietą. Be šios pagrindinės šiandien muziejuje veikiančios parodos taip pat galima aplankyti ir kitą muziejaus parodą *Second take: Histories of Film in the Rockies* (liet. Antras dublis: Filmų istorijos Akmenuotuose kalnuose). Tai paroda, rodanti, kaip miesto kraštovaizdis buvo naudojamas Hollywoodo filmo scenarijų filmavimuose, kaip Kanados identiteto ir gamtos suvokimo stereotipai yra konstruojami šalies filmuose ir kaip jie parodomi žiūrovams, išryškinant vietinių bendruomenių vaidmenį filmavimo procesuose.

Kiek mažesnėje muziejaus erdvėje galima išvysti ir mini parodą *Through the Lens* (liet. Per kameros objektyvą). Ši parodos dalis skirta jaunų fotografų kūrybai, kitiap tariant, mokyklinio amžiaus studentų 35 mm juostinės fotografijos darbams, kurie skirti santykio su gamta ir aplinka refleksijai. Nepaisant šių įdomių parodų, muziejus taip pat vykdo ir edukacines programas, ir pažintinius turus, leidžiančius susipažinti su Banff ir viso Bow upės slėnio istorija, istoriniais namais ir kitais autentiškais miestelio rakandais, organizuoja specialius pasivaikščiojimus po parodas akcentuojant regiono kultūros kontekstus.

Muziejuje saugoma daugiau nei 700 tūkstančių

fotografijų, 350 metrų tekstinių duomenų, daugiau nei 1 500 garso ir vaizdo įrašų, leidžiančių ir toliau sėkmingai dokumentuoti esminius regiono istorijos ir kultūros sluoksnius, techninę pažangą, turistų bei vietinių bendruomenių santykius bei gamtos transformacinius procesus. Taip pat muziejus turi ir virtualią platformą *Explore the Whyte*, kuri leidžia būsimiems muziejaus lankytojams pažinti muziejų peržiūrint jo parodas virtualiai, dalyvauti programos organizuojamuose 3D turuose ir tirti archyvus, sukaupčius ir atvežtus iš įvairių pasaulio kampečių.

Tai ypatingai aktualu ir naudinga tiems žmonėms, kurie nori pažinti muziejaus medžiagą ir susipažinti su miestelio kultūra ir istorija neišvykdami iš Banff. *The Whyte* muziejus tikrai vertas bent jau vieno apsilankymo, norint geriau susipažinti su vietine miestelio istorija ir jos bendruomenėmis, gamtos paveldu. Šiuo metu šis muziejus laikomas vienu iš pagrindinių kultūros centrų Kanados Rocky Mountains regione, ne tik saugantis artefaktus, tačiau ir aktyviai kuriantis dialogą tarp istorijos, meno ir vietinių bendruomenių perspektyvų bei šiuolaikinių socialinių temų. Rekomenduoju apsilankyti, jeigu netyčia atsidurtumėte Kanados kalnynų širdyje.

Gyvenimo margi lapai (2)

Stanislovas Abromavičius

Pabaiga. Pradžia 2026 m. sausio 17 d. „Kultūroje“

Baisia prievartos, savo ir svetimo skausmo banga sukrėtė prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas. 1941 m. birželio 27 d. jų sodyboje pasirodė vokiečiai, kurie išvartė namus, nuniokojo sodą. Kad galėtų išgyventi, Didžiokai, likę be pragyvenimo šaltinio, pradeda pardavinėti daiktus, drabužius, paveikslus. Sunkiai išgyvena Rumšiškių žydų tragediją. 1941 m. rugpjūčio 29 d. dailininkas stebėjo Rumšiškėse ilgą 80-ties pasmerktųjų koloną, lydimą vokiečių kareivių ir baltaraiščių, einančią į šaudymo vietą prie Pievelių k. Priekyje žingsniavo visų mylimas vaistininkas Rubinšteinas su anūkėliu ant rankų. Jis buvo vienintelis suaugęs vyras kolonoje, nes kiti jau seniau buvo sušaudyti. Paliko jį su moterim ir vaikais kaip reikalingiausią bendruomenėje. Matydamas mirtin vedamus žmonės, Vladas Didžiokas pasikūkčiodamas verkė... Visi buvo sušaudyti į egzekucijos vietą sunkvežimiu atvykusių gal penkiolikos vokiečių kareivių.

Ėmė silpnėti ir paties dailininko sveikata. Jis mirė nuo džiovos, kuri neseniai buvo pražudžiusi ir sūnų, 1942 m. spalio 7 d. Kauno ligoninėje, sulaukęs vos 53 metų. Buvo palaidotas Rumšiškių kapinėse greta savo sūnaus. Karštą iš Dovainonių k. į Rumšiškių kapines lydėjo jo draugai Antanas Žmuidzinavičius, Petras Kalpokas. 1958 m. tvenkiant Nemuną, tėvo ir sūnaus Didžiokų palaikai perkelti į Kruonio kapines. 1975 m. ant jų kapų pastatytas paminklas (arch. A. Meškauskienė).

Po sūnus ir vyro mirčių Barbora Didžiokienė Dovainonyse liko gyventi viena iki pat savo mirties.

... Sunkūs jai buvo 1945-ieji metai. Žemė buvo nacionalizuota. Neturėjo pragyvenimo šaltinio, jokios tarnybos, gyveno iš savo daržo, sodo ir kaimynų malonės. 1946 m. B. Didžiokienei pasiūlė mokyti vaikus piešimo Rumšiškių mokykloje. Niekada tokio darbo nedirbusi ir ramybėje gyvenusi dailininkė bijojo vaikų išdykavimų, nors Kaišiadorių rajono švietimo skyrius 1950 m. spalio 12 d. charakteristikoje jos pastangas įvertina taip: „Drg. Didžiokienė dirba Rumšiškių septynmetėje mokykloje nuo 1946 m. Mokytojos darbą atlieka gerai ir sąžiningai, pamokas veda planingai. Ji yra LTSR dailininkų sąjungos narė, todėl mokinius piešimui moka nuteikti ir iš šios srities paruošia tinkamai. Dalyvauja visuomeniniame gyvenime ir piešia paveikslus aktualiomis temomis. Turi aštuonias piešimo pamokas. Mokytojos darbui tinkama“.

Mokytojavo aštuonerius metus, paskui vėl grįžo į įprastą skurdą Dovainonyse. Tik 1961 m. B. Didžiokienei buvo paskirta personalinė pensija.

Dailininkės kaimynė Pranciška Genevičiūtė („Lietuvaitės portretas“ – pozavo jos giminaitė Rūta Genevičienė 1953–1954 m.) 1996 metais rašė: „Ji mano atminty išliko lyg kokia miško laumė, kvepianti obuoliais ir grybais, žvelgianti atvirom giliom akim, šviečianti balta galva. Jos namo durys visad buvo nerakintos – tik šakaliu perkišta sklendė bylojo, kad šeimininkės šiuo metu nėra namuos. Tačiau jautėsi ją esant netoliese. Netrukus ji išnirdavo iš beržynėlio ar iš sodo su obuolių ar grybų kraitele ant rankos, dviejų šunelių skalijimo lydimu. Kiekvieną sutikdavo svetingai, sodindavo už plataus stalo ir būtinai vaišindavo. Savo uogiene, savo vynu, arbata“.

Rumšiškėse gyvenantis Bronius Babkauskas prisimena, kad Barbora Didžiokienė penktoje ir šeštoje klasėje buvo jo piešimo mokytoja. Tuo metu mokykla buvo jau vidurinė, mokytoja mėgo per pamokas savo mokinius piešti (tarp jų ir brolio Vaclovo), jiems dažnai aiškino savo amato paslaptis, per pamokas jiems tekdavo piešti ne tik figūras, bet vазas, indus. Dovainonyse prie jos sodybos buvo sodas, tad brolio Jono žmonos Halinos Babkauskienės, kuri irgi buvo mokytoja, paskatintas eidavo ten pasirinkti obuolių...

B. Didžiokienė palaidota Kruonio kapinėse. 1991 m. prie antkapinio paminklo buvo pakeista akmens plokštė ir joje iškaltos visų trijų Didžiokų šeimos narių vardai ir pavardės, gyvenimo datos. Po B. Didžiokienės mirties sodybą savo žinion perėmė Dailės fondas, kuris 1977 m. namą paremontavo. Prie

Atnaujinta Rumšiškių bažnyčia šiandien. Matyti paveikslo „Garbė Dievui Aukštybėje“ fragmentas

namo buvo prikalta memorialinė lenta. Tačiau namas nyko, stovėjo negyvenamas, apžėlęs piktžolėmis Po to šį namą nupirko kaunietis dailininkas Antanas Mikalauskas, kuris ir persikėlė į jį gyventi. Deja, šiuo metu Didžiokų namuose nieks negyvena, pastatai apleisti...

Visa tai žinau ir aš, nes esu apie dailininkų gyvenimą Dovainonyse išklausinėjęs kaimynus, ypač daug apie dailininkę žinojusius ir jai kasdienybėje padėjusius Janulevičius, bendravau ir su dar tuo metu atsiskyrėlės gyvenimą gyvenusia Barbora... Dabar, kai tik tenka senojoje Rumšiškių bažnytelėje, perkelta į Kauno marių dugno, lankytis su poetais bei rašytojais „Poezijos pavasarių“ metu ar minint Jono Aisčio gimtadienius, visada svečiams parodome tuos Didžiokų darbus.

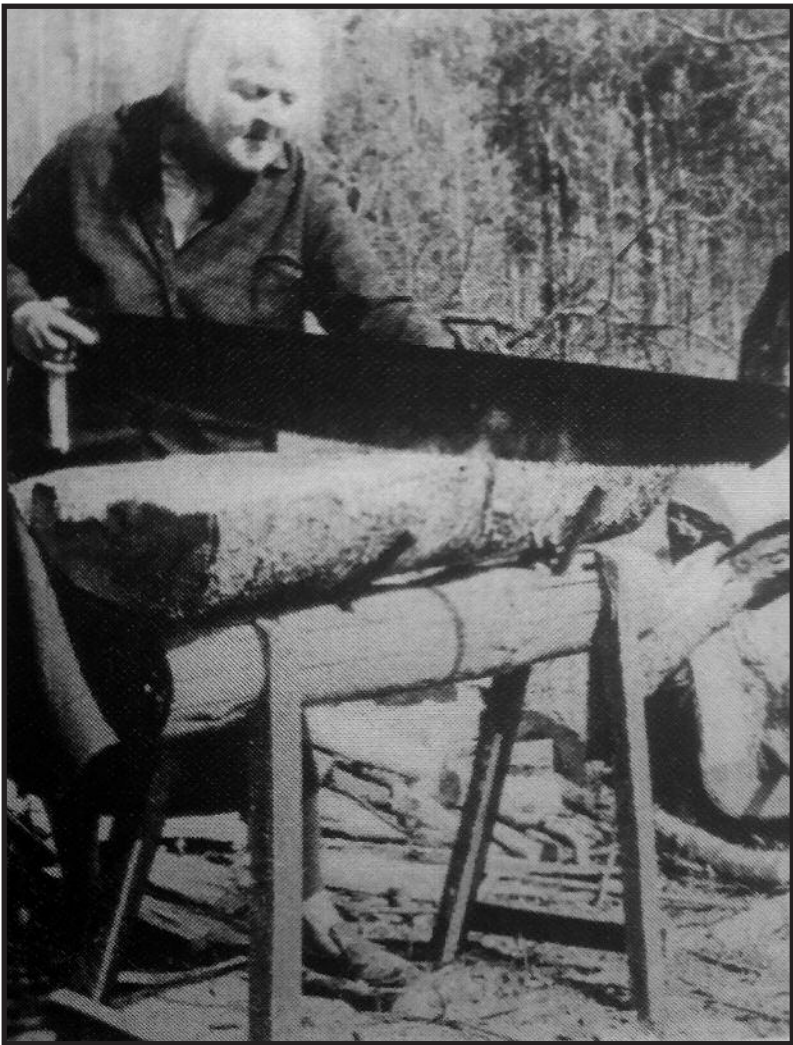
Esu užrašęs liudininkų pasakojimus, kad tada mokytoja Barbora Didžiokienė dar imponavo visiems prieškarinės ponios įvaizdžiu, dėvėdavo senas skrybėles, šalius, įmantrius apsiaustus. Kalbėjo ji tyliai, mažai kam priekaištavo, nebent kas jau peržengdavo normalaus bendravimo ribas. Tie, kuriems mokslas buvo tik prievolė, po pradžios klasių baigimo į mokyklą neidavo. Penktokai jau retai ganė gyvulius rugsėjyje ar gegužyje, o turėjo pareigą mokytis, nes tėvai su jais siejo norą matyti vaiką išsimokinusį, gal gydytoją ar mokytoją.

Visais laikais vaikai buvo ir bus patys išradingiausi ir kūrybingiausi. Mokytoja Barbora nebuvo labai griežta, tačiau reikalavo už darbelius atsiskaityti. Reikėdavo piešti lėles, katinus, vaizdelius. Vieni savarankiškai tepliodavo ant tada tokio brangaus pilko piešimo lapo, kitiems ji pati navesdavo kontūrines piešinio linijas. Tik nepastebėdavo, kad pamokose ne visi piešdavo. Mat kai kas ėjo paprastesniu keliu: kai geriau piešiantis atnešdavo savo darbą prie mokytojos stalo, ta pieštuku parašydavo ant lapo pažymį, jau plunksnakočiu jį perkeldavo į klasės žurnalą. Tada tie išradingieji mokytojos pažymį nuo lapo nutrindavo ir nešdavosi darbelį jau kaip savą... Būdavo, kad tas pats piešinys keliaudavo per kelias rankas. Mokytoja klasėtėtė neįtardavo, o jei ir ką pastebėdavo, tai pabardavo su šypsena. Apskritai, kažkodėl pokaryje piešimo pamokos buvo laikomos ant-raeilėmis, kaip ir pats gebėjimas piešti. Be to, ir pati mokytoja jų nesureikšmindavo, nes darbas mokykloje, matyt, jai tebuvo pragy-

venimo šaltinis.

Netrukus kažkas pastebėjo, kad Barbora Didžiokienė, grįždama iš mokyklos, būtinai užsukdavo į kapines Rumšiškių miestelio pakraštyje. Čia sustingdavo prie kapo ties paminklu, kuriame buvo angeliško grožio jaunuolio nuotrauka ir užrašas: „Jurgis Didžiokas 1922–1940“. Besišypsantis veidas, ilgi plaukai... Vyresniųjų klasių mergaitės, greitai sužinojusios, kad tai aštuoniolikmečio mokytojos sūnaus, mirusio nuo džiovos, nuotrauka, pradėjo čia dažniau lankytis. Prasiskleidus pirmosioms žibutėms, alyvų žydėjimo laiku ar pražydus bijūnams, jaunuolio kapas būdavo nuklotas gėlėmis. Mokytoja, sustojusi šioje jai brangioje vietoje, atlaidžiai šypsodavosi, rasdama kasrūt gėlių prie sūnaus nuotraukos...

Dabar ir Barbora Didžiokienė beliko tik šios pamėnūnės mokyklos mokinių nuotraukose, kuriose ji visada sėdėdavo viena poza: sukryžiuotomis rankomis ant kelių ir į fotoaparatai įbestu skvarbiu žvilgsniu. Rengdavosi juodos spalvos drabužiais, švarkas – didelėmis sagomis, plaukai lygiai sušukuoti, o už nugaros susukti į kuodelį.

Vieniša Barbaros Didžiokienės senatvė Dovainonyse, apie 1960 m.

Svarbu ne ką nors vyti, o kuo nors būti

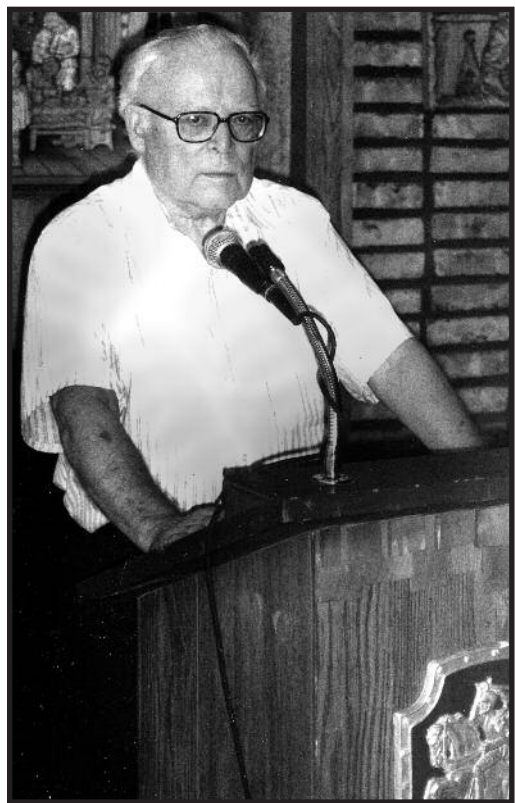
Atkelta iš 2 psl.

„Mano bendravardis pasiguodė: po to, kai nepagarbino Bernardo Br. patriotizmo ir t. t., internete buvo iškeiktas, pavadintas užsislaptinusių kagėbistu... Duodu galvą nukirsti, kad jie net nežino, kas jis toks, kokio amžiaus ir etc. Tam tikra dalis mūsų žmonių bijo iškišti nosį (neturi galimybių) į pasaulį. Tariamoji Lietuvos meilė tėra jų gintis“, – tai eilutės iš Sigito Gedos dienoraščio, išspausdinto „Šiaurės Atėnuose“ (2005 02 05).

Teko apie B. Brazdžionį skaityti ir dar skaudesnių eilučių. Kaip Jums atrodo, ar tikrai jos pelnytos? Ar tas sukurtasis kontekstas apie „nepagarbinimą“ vertas tokio dėmesio, kad taptų proga dar sykį pasityčioti?

Žinau, kad ir išeivijoje visko būta. Visokių poeto vertinimų. Nuo vieno kraštutiniu mo iki kito. Kodėl? Gal tam tikrą kaltę dėl šito turėtų prisiimti ir literatūros kritikai? Regis, daug kam netikėtu buvo Tomo Venclovos tekstas apie B. Brazdžionio kūrybą. Bet gi jame juk daug kur pataikyta į dešimtuką?

Pala pala, ar nebuvo kažkokiam laikraštपालाikyje net insinuacijų, kad ir pats Brazdžionis buvęs kažkas panašaus į užsislėpusį enkavedistą? Kai Brazdžionis parpuolė bėgdamas per gruodą, kaip, anot jų, turėjo atsiliepti žemė? Šlykštu ir pagalvoti apie tokį „žurnalizmą“.

Rimvydas Šilbajoris. „Draugo“ archyvo nuotr.

Bet yra ir kitas aspektas. Užsiminiau apie poezijos nesugebančius suvokti menkaverčius skaitytojus. Tie iš jų, kurie vien ignoruoja poetą, dar ne tokie baisūs, kaip tie, kurie, nieko nesuprasdami poezijoje, fanatiškai garbina populiarias literatūros asmenybes už neva jų patriotizmą ar kitas legendines dorybes. Tokie garbintojai Brazdžionio nei kaip poeto, nei kaip žmogaus visai nepažįsta, mai tinasi tik legenda, daug mie liau pasirinkdami jų pačių suklijuotą Brazdžionio balvoną. Jei kas tą balvoną palies, užsitikrins jų nepermalda jamą neapykantą. Ir dar baisiau, kai ta primityvi neapykanta vadinsis „tėvynės meile“.

Pas mus užsienyje, aišku, irgi buvo įvairių nuomonių.

Dauguma jų taip pat išplaukė ne iš estetinių, o iš politinių-ideologinių motyvų. Brazdžionis, to neprašęs, buvo parinktas atstovauti konservatyviai-religingai nusiteikusiai išeivijos srovei ir kaipo toks buvo labiausiai pripažįstamas. Dar prisimenu ir kontroversiją dėl mano knygos „The Perfection of Exile“, kai buvau išvadintas geriausiu atveju kultūrbolševiku už tai, kad į tą pačią knygą sudėjau straipsnius apie Brazdžionį ir „bolševiką“ Meką. Reikia vis dėlto pastebėti, kad Brazdžionis tos viešo tribūno rolės nevengė. Jam, atrodo, patiko, kai jį vadino pranašu ir tautos dainium. Iš kitos, vadinamųjų liberalų pusės iškilo pastabų apie Brazdžionio išsirašymą, pasivertimą į garsiai iš tribūnos rėkiančią figūrą. Pagarsėjo jo „Šaukiu aš tautą“, ypač, kai buvo supriešintas su niekuo dėto ir konfrontacijos su Brazdžioniu visai nieieškojusio Radausko „Aš nestatau namų, aš nevedu tautos“. Tačiau iš tų pačių liberalų-intelektualų iškilo ir balsai, kad Brazdžionis visgi tikrai geras poetas. Gal veiksmingiausiai ta tema pasisakė Venclova – žmogus su išpūdingais poeto ir literatūrologo kredencialais.

Tačiau literatūros kritikų įtaka visuomenei dar vis nepasitikiu ir nenoriu sutikti, kad tokia „pilietinė“ funkcija būtų jų tinkamas uždavinys. Kuo kritikas arčiau literatūros ir kuo toliau nuo ideologinių-politinių visuomenės interesų, tuo geriau. Ir ne tik kritikams, bet ir patiems kūrėjams. Aš ypač nemėgstu pagarsėjusios Nekrasovo eilutės: „Poetu gali ir nebūti, bet būt piliečiu privalai“. Tai – nelogiškas dalykas, lyginimas, kaip amerikiečiai sako, obuolių su apel sinais.

Kur, anot Jūsų, riba tarp klasiko ir „kandidato“ į šį aukščiausią rašytojų titulą? Ar kartais ne per anksti kritika paskelbia savo lyg ir neginčytiną sprendimą: „Kaip tikras klasikas“. Štai ne vienas rašytojas, sovietmečiu tituluotas klasikų, dabar lyg ir praradęs tą aureolę.

Objektyviai aiškos ribos tarp klasiko ir „kandidato“ nerasi, ir ačiū Dievui. Klasiko toga apaugama per dešimtmečius, šimtmečius, kai paaiškėja, jog tokių ir tokių kūrėjų rolė tapo kelrodžiu kultūros istorijoje, kartais nebūtinai dėl jų pačių nuopelnų, bet dėl susiklosčiusių kultūros gyvenimo aplinkybių. Šiaip mūsų ankstyvosios literatūros klasikais kartais nė iš tolo negali lygintis su kai kuriais šiandien rašančiais, bet jie klasikais todėl, kad nužymėjo tautos kultūrinio augimo gaires. Sovietinių laikų titulavimai buvo politinė retorika, kultūrinio gyvenimo valdymo priemonė, ir tie įvertinimai dažnai nedaug bendro turi su literatūriniais kriterijais. O iš tikrųjų literatūros darbuotojų gre tose nėra nei laipsnių, nei pakopų. Tai suteikiama iš šalies.

Pabaiga kitame numeryje

Lietuvos regionų kultūros leidiniai

Atkelta iš 3 psl.

Mintis leisti alternatyvų kultūros leidinį kilo tuometinei Plungės kultūros skyriaus vedėjai Danutei Malakauskienei. Suburti bendraminčius nebuvo sunku – į naująjį „Saulutės“ laikraštį buvo pakviesti mokytojai, kultūros darbuotojai, bibliotekininkai, iki tol daug ir aktyviai rašę „Žemaičiui“. Vadovauti savaitraščiui buvo pakviesta profesionali žurnalistė Irena Vitkauskienė, pirmieji redakcijos darbuotojai buvo mokytojos Alina Milašienė, Vida Turskytė, bibliotekininkai Kristina Paulauskaitė, Zita Paulauskaitė, Danius Zalietkas, Kultūros skyriaus paminkloaugininkė Milda Muralienė.

Pirmųjų saulutininkų dar prieš 75-erius metus iškeltas šūkis „Švieskis ir šviesk!“ nebuvo praradęs aktualumo. Bibliotekininkė Otilija Juozapaitienė iš Martyno Mažvydo bibliotekos rankraščių skyriaus parvežė pirmosios „Saulutės“ kopijas, kad būtų galima išsamiau susipažinti su anų laikų tematika.

Atsikuriančio laikraščio leidėjai susidūrė su nelengva realybe: griuvo iki tol buvusi visuomeninė sistema, Lietuva gyveno dainuojančios revoliucijos ir Sąjūdžio euforijos dvasia, kartu ryškėjo visuomenės sutrikimo bei susipriešinimo nuotaikos. Laikraštis, tarsi nenorėdamas likti istorijos nuošalėje, vis dažniau įsisukdavo į politinius verpetus, bandydamas tapti skriaudžiamųjų užtarėju, teisėju, retkarčiais prarasdamas savąjį filosofinį žiūros tašką. Todėl atgimusio leidinio kelias nebuvo rožėmis klotas. Ne kartą teko bylinėtis teismuose, mirti ir vėl prisikelti. Atkurtoji „Saulutė“ buvo spausdinama Klaipėdoje. Juk tada kompiuterių dar nebuvo, maketas buvo braižomas ranka, tekstai renkami mašinėle, nuotraukos pristatomos į spaustu vę, ten vykdavo ir vienas darbuoto

jų taisyti tekstų.

Laikraštis išeidavo kas savaitę ir buvo platinamas tik Plungės krašte.

Vienas atkurtosios „Saulutės“ etapas baigėsi rajono valdžiai panaikinus Kultūros skyrių. Netekęs materialios paramos, 1994 m. kultūros leidinys laikinai užgeso.

Antrasis atkurtojo savaitraščio „Saulutė“ gyvenimo etapas siejasi su nauju rėmėju – „Valstiečių laikraščiu“. 1994 m. spalio 4 d. kultūros savaitraštis prisikėlė nauju pavadinimu „Žemaičių saulutė“ ir buvo dedikuotas Žemaitijai ir žemaičiams. Savaitraštis imtas platinti visoje Lietuvoje. Pasikeitė redakcijos sudėtis: „Žemaičių saulutės“ redaktore tapo Kristina Paulauskaitė, leidinyje pradėjo dirbti Danutė Malakauskienė, Genutė Matevičiūtė, Vilma Mosteikienė, Arvydas Gelžinis, Danutė Samienė, Zita Jonušaitė, Žydrūnas Pilitauskas, Agnė Skarrienė, Virginija Liutikaitė. Iš ankstesnės redakcijos liko tik Zita Paulauskaitė. Iki 1995 m. pabaigos „Žemaičių saulutė“, galima sakyti, gyveno „aukso amžių“. Redakcija turėjo savo patalpas, mašiną, kompiuterius, etatinius darbuotojus. Po metų „Valstiečių laikraštis“ kultūros leidiniui paramą nutraukė. Redakcija neteko visko. Sužinojęs apie tokią liūdną savaitraščio baigtį tuometinis Lietuvos radijo „Mažosios studijos“ vadovas Vaidotas Žukas paruošė laidą apie „Žemaičių saulutę“. Jau kitą dieną po laidos atsiliepė Kaune leidžiamo laikraščio „XXI amžius“ redaktorius Edvardas Šiuožda ir pasiūlė pagalbą.

Prasidėjo trečiasis „Žemaičių saulutės“ gyvavimo etapas. Saulutininkai, likę tuščioje vietoje, nebenuleido rankų. Šįsyk, nebesitikėdami iš dangaus krintančios manos, patys ėmėsi iniciatyvos ir 1995 m. gruodžio 11 d. atkūrė kultūros draugiją „Saulutė“.

Tęsinys kitame puslapyje

Ilgas sugrįžimas į Palangą

Atkelta iš 4 psl.

„Tikiuosi, kad paroda suteiks lankytojams džiaugsmo ir juoko, bet tuo pačiu padės įvertinti, kokia nepakeičiamai svarbi yra kūrybinės raiškos laisvė. Laisvė kritikuoti ir šaržuoti, kai tai pagrįsta. Ypač tokiu metu, kai visuomenė protestuoja, nes mato, kad ši laisvė gali būti prarasta, jei nėra saugoma“, – teigė LNM Jono Šliūpo muziejaus direktorė Nijolė Laužikienė.

Parodą lydi ir įvairūs renginiai. Jos atidarymo metu karikatūristas, šaržų kūrėjas, iliustruotojas ir animatorius Ramūnas Vaitkus kūrė renginio dalyvių šaržus, kuriuos buvo galima pasi likti atminimui. Taip buvo atiduota duoklė L. Kaganui, mėgusiam kurti savo parodų lankytojų šaržus. Muziejuje istorikė, LKTI menotyros doktorantė Jovita Jankauskienė lankytojams pristatė karikatūros žanro atsiradimo istoriją ir kvietė į diskusiją „Karikatūra – menas ar žanras?“. Parodos lydimuosius renginius praturtino ekskursijos su parodos kuratore dr. Evelina Bukauskaite.

Mažieji muziejaus lankytojai, šei

mos ir moksleiviai kviečiami į edukacinius užsiėmimus ir kūrybines dirbtuves, kurių metu juoko atmosferoje lavinamos kūrybiškumo, empatijos ir kritinio mąstymo kompetencijos. Edukacijoje „Veidai, kurie kalba“ analizuojami šaržo meno ypatumai, L. Kagan šaržai, parodos stotelės atliekamos kūrybinės užduotys – sukurti savo ir draugų šaržus. Kūrybinėse dirbtuvėse „Lipnūs portretai“ šeimos kviečiamos linksmi stilizuoti ir šaržuoti savo bei Jono Šliūpo šeimos portretus.

Pirmoje šio autoriaus gyvenimui ir kūrybai skirtoje parodoje rodomi iš įvairių Lietuvos atminties institucijų ir privačių asmenų surinkti Lazario Kagan šaržai ir karikatūros. Ekspонатas parodai skolino Lietuvos literatūros ir meno archyvas, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Kauno regioninis valstybės archyvas, Maironio lietuvių literatūros muziejus, Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Lietuvos teatro, muzikos ir kino bei dar keli šalies muziejai.